Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetatud tootearendusprojektide tulemused

KONTROLLIARUANNE

nr 2-5/04/109
11.10.2004

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetatud tootearendusprojektide tulemused

Tallinn
2004

Kokkuvõte

Riigikontroll auditeeris Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuselt (EAS-ilt) tootearendustoetust saanud projektide seniseid tulemusi ja seda, millisel määral on EAS-i poolne tegevus toetanud programmi eesmärkide täitmise poole liikumist.

Aastatel 2001–2003 oli tootearendustoetusteks ette nähtud 133,5 miljonit krooni, millest jagati toetusteks välja 100,9 miljonit krooni. Sel perioodil taotles EAS-ist tootearendustoetust 60 projekti, millest rahastati 42 projekti[1].

Olulisemad tähelepanekud

- **Projekti käigus väljatöötatud toodete eduka müügini ega eksporditurgudele pole suudetud jõuda.** Vahe ettevõtete poolt prognoositud ning tegelikult saavutatud käibe vahel on aasta-aastalt üha kasvanud, mistõttu on kaheldav edukas programmi lõppeesmärkide täitmise poole liikumine. 2003. aastal oli mahajäämus prognoosidest kasvanud näiteks juba 93 miljoni kroonini kogukäibe ja 48 miljoni kroonini ekspordikäibe puhul. Olulisemateks põhjusteks kehvade tulemuste taga on venimised projektide teostamisel, turustamiseks vajaminevate finants- ja inimressursside puudumine, EAS-i poolse tegevuse väärtusahelana mittetoimimine, kiireks tegevuse laiendamiseks vajamineva riskikapitali nappus Eestis ning ka ettevõtete tehtud utoopilised prognoosid.

- **Majandusliku mõju prognooside täitmise puhul ei ole kindlaks määratud lubatavat ebaõnnestumise määra.** Tootearendustegevuse kõrge riskiastme tõttu ei saa eeldada, et kõik projektid sajaprotsendiliselt oma majandusliku mõju prognoose täidaksid. Samas ei ole ei riigil ega ka EAS-il kindlaksmääratud lubatava prognoosidest mahajäämuse määra puudumise tõttu võimalik hinnata, kui head/halvad on seni saavutatud tulemused.

- **Toetust saanud ettevõtete edasise käekäigu kohta seni infot kogutud ei ole.** Seetõttu puuduvad EAS-il täpsemad andmed selle kohta, kuidas on ettevõtetel ja nende projektidel läinud pärast projektide EAS-i poolt lõpetatuks lugemist. Samamoodi ei ole süstemaatiliselt kogutud infot ka takistuste ja probleemide kohta, mis on ettevõtetel tekkinud arendatud toodete turustamisel. Vastava info puudumise tõttu ei ole olnud võimalik seda kasutada olemasolevate meetmete arendamisel ning uute planeerimisel.

- **EAS-i poolse menetlemis- ja otsustusprotsessi aegluse tõttu on projektid veninud.** Aeganõudev on ka taotluseks vajalike dokumentide ja vajaliku info korrektne, EAS-i poolt aktsepteeritavas vormis esitamine. EAS-i arvestuste kohaselt jääb taotluse menetlemise aeg (st hindamis- ja otsustusprotsess) ettenähtud kolme kuu raamesse, kuid tegelikult on ettevõtja jaoks aeg taotluse esitamisest kuni rahastamisotsuse kohta vastuse saamiseni keskmiselt ligi kuus kuud. Pikk rahastamisotsuste tegemise aeg võib tekitada viivitusi projektiga alustamisel ja probleeme projekti etappide teostamisel.

- **EAS-i poolne hindamis- ja otsustusprotsess on läbipaistmatu.** Projektidele antud hinnangud on erinevas vormis. Hinnangud erinevad mahu, põhjalikkuse ja numbriliste hinnete kasutamise/mittekasutamise poolest. Samuti ei ole selge, millist rolli mängivad rahastamisotsuse langetamisel projektijuhi arvamus, tehnoloogiaeksperdi hinnang või projektile antud numbrilised hinded. Seetõttu ei ole võimalik projekte omavahel objektiivselt võrrelda. Tehtud rahastamisotsust ei põhjendata ettevõtjale piisavalt.

Riigikontrolli peamised ettepanekud

Toetusmeetmete arendamiseks ja EAS-i tegevuse tõhustamiseks soovitab Riigikontroll majandus- ja kommunikatsiooniministril koostöös EAS-iga:

[1] Auditiga ei hõlmatud viit sel perioodil rahastamisotsuse saanud, ent 2004. a eelarvest toetatud projekti.

- **Koguda ja võtta arvesse infot seniste tulemuste kohta ning analüüsida prognooside ja tegeliku olukorra vahelise erinevuse põhjuseid.**
- **Riskikapitali fondi loomisel arvestada tootearendusprojektide seniseid kehvi tulemusi ja fondi rahalise mahu planeerimisel hoolikalt analüüsida Eesti innovaatiliste ettevõtete absorbeerimisvõimet.**

Paremate tulemuste saavutamiseks tootearenduse vallas soovitab Riigikontroll majandus- ja kommunikatsiooniministril koostöös EAS-iga:

- **Keskenduda EAS-i poolt pakutavate meetmete põhise väärtusahela toimima panemisele, kus ettevõtetele pakutakse tuge vastavalt nende arenguvajadustele.**
- **Selgelt sätestada, millisel määral võivad projektid oma majandusliku mõju eesmärkidest maha jääda.**

Kiiremaks taotluste menetlemiseks ja sellega ka projektide teostamisel viivituste vähendamiseks soovitab Riigikontroll EAS-il:

- **Välja töötada ja teha ettevõtjatele kättesaadavaks selged juhised kõikide taotluses nõutavate dokumentide koostamiseks. Taotluse koostamise ja vastuvõtmise jooksul jooksvalt konsulteerida ettevõtjaid.**

Muutmaks projektide hindamis- ja otsustusprotsessi ettevõtja jaoks läbipaistvamaks soovitab Riigikontroll EAS-il:

- **Arvestada projektide menetlemisel ja otsusetähtaegade seadmisel tegelikku ajakulu.**
- **Ettevõtjatele esitada argumenteeritud põhjendused nii positiivsete kui ka negatiivsete rahastamisotsuse kohta.**

Majandus- ja kommunikatsiooniministri ja EAS-i juhatuse vastused ning Riigikontrolli kommentaarid vastustele

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ja EAS olid enamiku Riigikontrolli tehtud ettepanekutega nõus ning tõid välja kava nende elluviimiseks.

Riigikontrolli ettepanek ebaõnnestumise määra sätestamise kohta vajab nii Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi kui ka EAS-i hinnangul eraldi analüüsi otsustamaks selle rakendamise metoodika. Lõplik seisukoht antud küsimuses võetakse 2004. aasta jooksul.

Projektide tulemuslikkuse ja tulemuste hindamise osas peab Riigikontroll vajalikuks rõhutada korrektsete prognooside esitamise tähtsust. EAS-i hinnangul on taotlustes tootepõhiselt käibeprognoosi esitanud ettevõtteid vähem kui Riigikontrolli arvutustes. See kinnitab veelgi ebakorrektsete andmete esitamise ja nende hindamisel kasutamise probleemi tõsidust.

EAS hindab auditis toodud andmeid käibeprognooside täitumise kohta ebatäpseteks. See hinnang tuleneb Riigikontrolli arvates erinevatest arvestuste alustest[2]. EAS on arvesse võtnud kõikide aastatel 2001–2003 positiivse rahastamisotsuse saanud tootearendusprojektide andmed. Riigikontrolli auditis tehtud arvutustes on välja jäetud katkestatud projektide prognoosid ning käibekasvu prognoosid, mis olid tehtud 2004. või hilisemateks aastateks. Lisaks oli mõnede projektide puhul vaieldav, kas prognoosid on tehtud ettevõtte kogukäibe või arendatavast tootest tuleneva käibe kohta.

Majandus- ja kommunikatsiooniministri ning EAS-i juhatuse vastused Riigikontrolli tähelepanekutele ja ettepanekutele on täistekstina toodud aruande lõpus.

---

[2] Sellest tulenev vahe arvestuslikes prognoosides jääb 1–3 miljoni krooni piiresse.

Sisukord

SISSEJUHATUS 5

Valdkonna ülevaade 5

Auditi iseloomustus 7

1. TOOTEARENDUSPROJEKTIDE TULEMUSED 8

2. EAS-I TEGEVUS TOOTEARENDUSPROJEKTIDELE TOETUSE JAGAMISEL 14

2.1. Taotluse esitamine 14

2.2. Hindamis- ja otsustusprotsess 15

LISAD 19

1. Toimunud kohtumised 20

2. EAS-is kasutatava tehnoloogiaprojektide hindamise mudeli moodulid 21

MAJANDUS- JA KOMMUNIKATSIOONIMINISTRI JA ETTEVÕTLUSE ARENDAMISE SIHTASUTUSE VASTUSED 22

Sissejuhatus

Auditi eesmärk: analüüsida, millised on olnud tootearendusprojektide senised tulemused ning kuivõrd on EAS-i tegevus tootearendusprojektidele toetuste jagamisel toetanud programmi eesmärkideni jõudmist.

Vaadeldav periood: vaadeldi 2001.–2003. aastal toetust taotlenud projekte. Audit toimus 2004. aasta I poolaastal.

Auditeeritud asutused: Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS).

Valdkonna ülevaade

Euroopa Liidu liikmena peab ka Eesti võtma sihiks Lissaboni strateegia eesmärgi teha Euroopast aastaks 2010 kõige konkurentsivõimelisem ja dünaamilisem teadmistepõhise majandusega piirkond maailmas, mis on võimeline püsivaks majanduskasvuks koos suurema arvu ja paremate töökohtade tekke ja suurema sotsiaalse ühtekuuluvusega. [3] Selle eesmärgi täitmine on Eestile tõsiseks väljakutseks, arvestades, et kesk- ja kõrgtehnoloogiliste ettevõtete loodava lisandväärtuse osakaal SKP-st on viimaste aastate jooksul pidevalt langenud. Eesti kulutused teadus- ja arendustegevusele (edaspidi T&A) (0,7–0,8% SKP-st) on võrreldes laienemiseelse Euroopa Liidu keskmisega (1,9–2,1% SKP-st) väga väikesed ning koostöö ettevõtete ja teadusasutuste vahel on ebapiisav.[4] Ettevõtete innovatsioonipotentsiaali ning ekspordi- ja konkurentsivõimelisuse seisukohalt on suurimaks probleemiks just erasektoripoolsed väga tagasihoidlikud investeeringud T&A-sse, mis on viimastel aastatel kõikunud vahemikus 0,14–0,25% SKP-st ja jäävad seega 5–6 korda alla Euroopa Liidu keskmisele[5].

Nendest probleemidest tulenevalt on Eesti teadus- ja arendustegevuse strateegia aastateks 2001–2006 "Teadmistepõhine Eesti" seadnud eesmärgiks teadmiste baasi uuendamise ning ettevõtete konkurentsivõime suurendamise. Ettevõtete konkurentsivõime suurenemine peab toimuma kasvavate T&A kulutuste ning ülikoolide ja teadus-arendusasutustega tihenenud koostöö varal. Samu eesmärke rõhutatakse ka "Eesti riikliku arengukava struktuurifondide kasutuselevõtuks aastatel 2004–2006" meetme 2.3 "Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni edendamine" raames.[6]

Teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse kohaselt vastutab riikliku innovatsioonipoliitika teostamise ning rakendusuuringute, arendustegevuse ja innovatsiooni finantseerimise korraldamise eest Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.[7] Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi koordineeritava riikliku innovatsiooni- ja arenduspoliitika rakendusüksuseks on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS). Varasematel aastatel seda rolli täitnud Eesti Tehnoloogiaagentuur (ESTAG) on nüüdseks ümberstruktureerimise tulemusena muutunud osaks EAS-i tegutsevate ettevõtete divisjonist. 2001. aastal käivitati konkreetse T&A arendamise meetmena eeluuringute, rakendusuuringute ja tootearendusprojektide toetusprogramm. Neist toetuseliikidest kõige turulähedasema orientatsiooniga on tootearendustoetused. Tootearenduse all peetakse silmas tegevust, mille eesmärgiks on rakendusuuringute tulemuste ülekandmine uute, muudetud või täiustatud toodete, tehnoloogiate või teenuste

[3] http://europa.eu.int/comm/lisbon_strategy/pdf/79_en.pdf
[4] Antud probleeme käsitlevad põhjalikult nt Tiits, M., Kattel, R., Kalvet, T., Kaarli, R. Eesti majanduse konkurentsivõime ja tulevikuväljavaated. Tallinn, Teadus-arendusnõukogu, 2003; Kurik, S., Lumiste, R., Terk, E., Heinlo, A. Innovatiivne tegevus Eesti ettevõtetes 1998–2000. Tallinn, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, 2002
[5] http://trendchart.cordis.lu/scoreboard2003/html/pdf/eis_2003_tp1_indicators_definitions.pdf; www.stat.ee, siinkohal tuleb mainida, et seoses uuele SKT arvestamise alusele üleminekuga on Eesti SKT osutunud suuremaks, mis aga tähendas T&A suhtnäitajate langust
[6] http://www.struktuurifondid.ee/RAK_final.pdf
[7] Teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus, § 13 lg 3

kavadele või projektidele, mis on mõeldud müügiks või kasutamiseks, kaasa arvatud esmase, äriotstarbel mittekasutatava algtüübi (prototüübi) loomine.[8]

Tabel 1. T&A projektide rahastamine EAS-i poolt 2001–2003 (mln kooni)

	2001			**2002**			**2003**			**Kokku**		
	Eel-arve	Kasutamine		Eel-arve	Kasutamine		Eel-arve	Kasutamine		Eel-arve	Kasutamine	
		EEK	%		EEK	%		EEK	%		EEK	%
Tootearendus-projektid	57,4	31,2	52,5	39,0	42,5	109	37,1	27,2	73,3	133,5	100,9	75,6
Rakendus-uuringud	21,0	17,0	81,3	56,6	28,6	50	22,6	2,8	12,3	100,2	48,4	48,3
Eeluuringud	3,0	0,35	11,8	2,0	2,4	121	1,8	1,5	83,3	6,8	4,25	62,5
KOKKU	81,4	48,55	59,6	97,6	73,5	75	61,5	31,5	51,2	240,5	153,6	63,9

Allikas: EAS-i andmed, 10.03.2004. a e-kiri

Aastatel 2001–2003 oli tootearendustoetusteks ette nähtud 133,5 miljonit krooni. Sellest jagati välja 100,9 miljonit krooni. Välja jagamata jäänud raha läheb sarnaselt teiste meetmete lõikes kasutamata jäänud raha arvelt tekkinud jäägiga EAS-i reservi. Reservi moodustamise ja kasutamise üle peetakse läbirääkimisi majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumiga ning tehtud muudatused peab kinnitama ka EAS-i nõukogu. Osa reservist kasutatakse toetusteks järgnevatel aastatel. Samas jääb osa riigi poolt T&A ja innovatsiooni toetamiseks ette nähtud rahast sel otstarbel kasutamata, kuivõrd T&A valdkonnas tekkinud jääke ei suunata täies mahus tagasi sinna valdkonda.

Nagu tabelist 1 näha, on seni suurimad summad läinud tootearendusprojektidele, mida on aastatel 2001–2003 ühtekokku toetatud 100,9 miljoni krooni ulatuses. Tootearendustoetust sai sellel ajavahemikul 42 projekti.[9] Seni anti tootearendusprojektidele rahalist abi nii laenu kui ka tagastamatu abina ehk toetusena. Maksimaalne EASi-poolne kaasfinantseerimise määr oli 75%. Toetuse piirmääraks EASi-poolse kaasfinantseerimise puhul oli 25%, kuid selle osakaalu võis suurendada kuni 50%-ni täiendavate tingimuste täitmise korral, näiteks kui tegemist oli väike- või keskmise suurusega ettevõttega või kui projektiga kaasnes tõhus piiriülene koostöö vms.[10] Seoses struktuurifondide raha kasutuselevõtuga antakse edaspidi abi vaid toetusena.[11]

Tootearendustoetuse taotlemiseks esitab ettevõtja vastava taotluse EAS-i. EAS-is toimub taotluse menetlemise käigus selle registreerimine, läbivaatamine, taotluse vastavaks või mittevastavaks tunnistamine, vastavaks tunnistatud taotluse hindamine ja taotluse rahuldamine või rahuldamata jätmine.

Projektile annab majandusliku hinnangu EAS-i ettevõtluskonsultant. Tehnoloogilist aspekti hindab majaväline ekspert. Hindamiseks kasutatakse viie mooduliga mudelit, mis seni oli pigem soovitusliku iseloomuga. Hinnangute põhjal koostab ettevõtluskonsultant rahastamise või mitterahastamise ettepaneku. Õigus otsustada, kas projekti toetatakse või ei toetata, on olenevalt projekti rahalisest mahust

[8] Majandus- ja kommunikatsiooniministri 13.04.2004. a määrus nr 73 ““Eesti riikliku arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004-2006” meetme nr 2.3 “Teadus- ja arendustegevuse edendamine” osa “Teadus- ja arendustegevuse projektide toetamine” tingimused”, § 2

[9] Positiivse otsuse sai küll 47 projekti, ent viit 2003. aastal toetusotsuse saanud projekti finantseeriti 2004. a eelarvest ning seetõttu auditivalimisse ei kaasatud.

[10] Vabariigi Valitsuse 21.09.2001. a määrus nr 306 (kehtetu alates 01.05.2004. a) “Teadus- ja arendustegevusele suunatud riigiabi andmise eritingimused”

[11] Majandus- ja kommunikatsiooniministri 13.04.2004. a määrus nr 73 ““Eesti riikliku arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004-2006” meetme nr 2.3 “Teadus- ja arendustegevuse edendamine” osa “Teadus- ja arendustegevuse projektide toetamine” tingimused”, § 2

projekti töörühmal, finantskomiteel või EAS-i nõukogul. Lõpliku otsuse taotluse rahuldamise või rahuldamata jätmise kohta kinnitab sihtasutuse juhatus.[12]

Auditeeritud perioodil sõlmiti positiivse rahastamisotsuse saanud taotlejaga toetus- või laenuleping. Raha eraldati lepingus seatud korra järgi, harilikult pärast projekti etapi vahearuannete või lõpparuannete menetlemist EAS-i poolt.

Auditi iseloomustus

Auditi käigus otsis Riigikontroll vastuseid kahele põhiküsimusele:

- Kas tootearendusprojektidega saavutatud senised tulemused võimaldavad liikuda tootearendusprogrammi lõppeesmärkide täitmiseni?
- Kas EAS-i tegevus tootearendustoetuste jagamise protsessis toetab tõhusaimal viisil püstitatud eesmärkideni jõudmist?

Põhiküsimustele vastuste saamiseks:

- tutvuti toetust taotlenud projekte puudutavate dokumentidega EAS-is;
- analüüsiti erinevaid skeemi- ja programmdokumente ning EAS-i põhiprotsessi puudutavaid dokumente;
- korraldati küsitlus nii toetust saanud kui ka toetust mitte saanud ettevõtete hulgas;
- intervjueeriti valitud ettevõtjaid;
- intervjueeriti EAS-i töötajaid;
- kohtuti Soome tehnoloogiaagentuuris Tekes siseauditi ja analüüsiüksuse töötajatega.

Aastatel 2001–2003 oli kokku 60 tootearendustoetust taotlenud projekti – nende hulgas 42 toetust saanud ja 13 toetust mitte saanud projekti. Lisaks oli ka viis projekti, mis said küll 2003. aastal rahastamisotsuse, ent neid rahastati 2004. aasta eelarvest, mistõttu neid projekte käesoleva auditi valimisse ei kaasatud. Küsimustik saadeti kõigile, kelle kehtivad kontaktandmed olid kättesaadavad. Kokku saadeti küsimustik 38-le toetust saanud ja 12-le toetust mitte saanud ettevõtjale. Vastused laekusid vastavalt 34-lt (ehk vastamisprotsent 89) ja 7-lt (vastamisprotsent 58) ettevõtjalt. Auditi käigus korraldati ka 17 intervjuud toetust taotlenud ettevõtjatega, kelle hulgas oli nii toetust saanuid kui mittesaanuid ning nii küsitlusele vastanuid kui ka mittevastanuid (vt auditi jooksul toimunud kohtumiste nimekirja lisas 1).

Auditirühma kuulusid auditijuht Kairit Peterson, audiitorid Eili Lepik ja Lauri Tammiste.

[12]Majandus- ja kommunikatsiooniministri 13.04.2004. a määrus nr 73 ""Eesti riikliku arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006" meetme nr 2.3 "Teadus- ja arendustegevuse edendamine" osa "Teadus- ja arendustegevuse projektide toetamine" tingimused", § 16

1. Tootearendusprojektide tulemused

Riigi tegevuse eesmärke tootearendusprojektide toetamisel on sõnastatud dokumentides aastate lõikes erinevalt. 2001. aasta Eesti Tehnoloogiaagentuuri (ESTAG) programmdokumendis on eesmärkidena välja toodud: 1) riigi innovatsioonipoliitika ellurakendamine ja Eesti majanduse tehnoloogiliseks arenguks vajalike projektide ning programmide finantseerimine, 2) toetada rahvusvaheliselt konkurentsivõimelise toote, protsessi ja teenuste arendamist.[13] Hilisematest ESTAG-i tegevuskavadest võib välja lugeda, et programmi eesmärgiks on ettevõtjate konkurentsivõime kasv läbi uute või täiustatud toodete, teenuste turuletoomise ja/või tehnoloogiate, protsesside loomise.[14] Sarnane eesmärk on sätestatud ka uues, seoses struktuurifondide rakendamisega vastu võetud määruses, mille kohaselt on vastava alameetme eesmärgiks ettevõtete konkurentsivõime kasv läbi uute või täiustatud toodete, teenuste, tehnoloogiate või protsesside arendamise.[15]

Programmi mõõdetavate tulemustena on juba algusest peale mainitud netokäibe, ekspordikäibe ja töökohtade arvu kasvu.[16] Need näitajad on võetud auditis kesksetеks indikaatoriteks ka seetõttu, et EAS on oma strateegias aastateks 2003–2007 sätestanud nad oluliste mõõdikutena kriitiliste edutegurite lõikes[17]. Nende mõõdikute olulisust rõhutab ka see, et toetust taotledes peavad kõik ettevõtted samade indikaatorite lõikes esitama prognoosi ettevõtte arengu kohta pärast turule sisenemist. Tulemuste hindamisel lähtutakse ettevõtete endi tehtud prognoosidest. Kuivõrd tootearendus ja teadmistemahukas ettevõtlus kätkevad endas suuri riske, ei saa tootearendustoetuste puhul eeldada sajaprotsendilist prognooside täitumist. Seni saavutatud tulemuste hindamist raskendab asjaolu, et EAS ei ole enda jaoks paika pannud lubatavat ebaõnnestumise määra – ehk ei ole teada, kui paljud projektid ja millisel määral võivad seatud eesmärkidest maha jääda.

Enamiku tootearendusprojektide puhul viiakse arendustööd edukalt lõpule

Enamiku tootearendusprojektide puhul on arendustööd kas juba lõppenud või aktiivselt käimas. 42-st toetust saanud projektist on seni katkestatud kolm. Üks projekt katkestati ettevõtte enda soovil seoses muutustega omanike ringis ning idee üleminekuga teise ettevõttesse. Kahel juhul katkestati projekt, kuna ettevõtted ei täitnud EAS-i poolt lepinguga seatud tingimusi. Laenulepingu korral nõuti raha ka tagasi.

Lisaks katkestamisele on EAS mõnel korral, kui on näiteks tekkinud kahtlused ettevõtte finantsilises jätkusuutlikkuses või arendustööde plaanipärases edenemises, projekti ka ajutiselt külmutanud. Sellistel juhtudel on palutud ettevõtetel esitada täiendavat informatsiooni ning selle piisavuse korral ka projektiga jätkatud.

Toodete eduka müügini pole suuremal osal juhtudel suudetud jõuda

Käibe kasv on võrreldes planeerituga väga tagasihoidlik. Enamikul toetust saanud ettevõtetel on olnud raskusi arendatava tootega turule tulekul ja müügi käivitamisel. See on tõsiseks probleemiks, arvestades, et riigi eesmärgiks on olnud toetada just turukõlblikke ja reaalset lisandväärtust loovaid projekte.

Toetust saanud projektide turustamise külje nõrkus on ilmnenud ka projektide hindamisel EAS-i ekspertide poolt. Seega on tõrked toote müügi käivitamisel olnud osaliselt etteaimatavad. Tootearendusprojektide turustamise külg on võrreldes teiste arvesse minevate aspektidega saanud

[13] Programmdokument "Rakendusuuringute ja tootearendusprojektide finantseerimise alused Eesti tehnoloogiaagentuuris", kinnitatud EAS-i nõukogu poolt 1.02.2001. a
[14] Nt Teadus-arendusnõukogule esitatud ESTAG-i 2003. a tegevuskava. Samad mõjud on sisse pandud ka uude EAS-i teadus- ja arendustegevuse toetamise programmi.
[15] Majandus- ja kommunikatsiooniministri 13.04.2004. a määrus nr 73 ""Eesti riikliku arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006" meetme nr 2.3 "Teadus- ja arendustegevuse edendamine" osa "Teadus- ja arendustegevuse projektide toetamine" tingimused"
[16] Nt ESTAG-i 2001. aasta tegevuskava
[17] http://www.eas.ee/?id=420

madalamaid hindeid. Nii on turustamise puhul olnud projektidel keskmiseks hindeks 2,5, samas kui näiteks organisatsiooni ja juhtimise puhul on keskmine 3,1 ning toote, tehnoloogia ja finantseerimise puhul vastavalt 2,8 ja 2,7 punkti.

Tabel 2. Projekti tulemina tekkinud käibe kasv võrreldes taotluses esitatud prognoosiga

	2001	**2002**	**2003**
Ettevõtete poolt prognoositud käive (mln krooni)	1,28	28,81	101,57
Ettevõtete tegelikult saavutatud käive (mln krooni)	0	0,52	7,82
Vahe tegeliku ja prognoositud käibe vahel (mln krooni)	**–1,28**	**–28,29**	**–93,75**

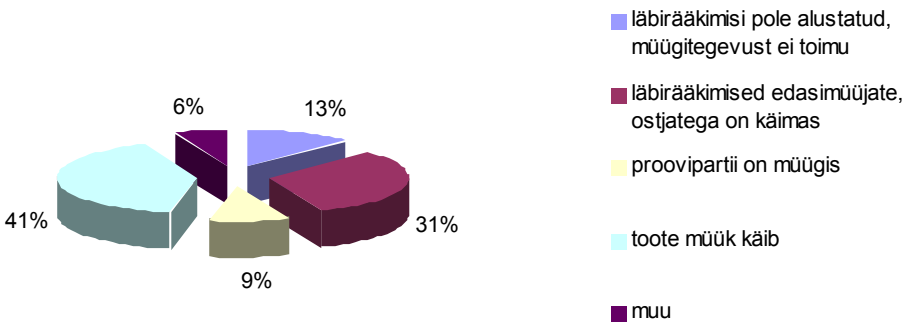
Allikas: Projektidokumendid, Riigikontrolli poolt läbiviidud küsitlus, Riigikontrolli analüüs

Nagu tabelist 2 võib näha, kasvab vahe tootearendustoetuse taotluses planeeritud ja tegeliku projektist tuleneva käibe vahel iga aastaga. Planeeritust aeglasema käibekasvu puhul ei ole olulisi erinevusi lõppenud ja käimasolevate projektide vahel, sest tendents projekti edenedes planeeritust üha rohkem maha jääda kehtib mõlema puhul. 2001. ja 2002. aastal ei suutnud mitte ükski ettevõte saavutada soovitud käivet. 2003. aastal suutsid vaid kaks ettevõtet 18-st tolleks aastaks käivet planeerinuist (ehk 11%) jõuda soovitud käibemahtudeni.

Projektide tegelikult saavutatud käive oli siiski mõnevõrra suurem, kui tabelis kajastatud. Viie ettevõtte andmeid tegeliku müügikäibe kohta ei saanud analüüsis kasutada, kuivõrd nende puhul olid toetuse taotluses esitatud prognoosid ettevõtte kogukäibe, mitte projektist tuleneva käibe kohta. Seega polnud nende puhul võimalik hinnata endale seatud eesmärkide täitmist, kuivõrd ei olnud teada, millised ettevõtete eesmärgid täpsemalt olid olnud. Et EAS sellised ebakorrektsed prognoosid on läbi lasknud ja neid projektide hindamisel kasutanud, viitab asjaolule, et majandusliku mõju aspektile ei ole piisavalt tähelepanu pööratud.

Müügitegevuseni ja turule jõutakse planeeritust hiljem. Kehvade käivete taga on osaliselt asjaolu, et turule jõutakse loodetust hiljem. 40% ettevõtetest pole tootega turule jõudnud planeeritud ajal. Sealjuures on 20% vastanud ettevõtetest projekti tulemiga turule jõudnud kuni kuus kuud hiljem ning 20% vastanutest enam kui kuus kuud hiljem võrreldes kavandatuga.

Joonis 1. Turustamise seis

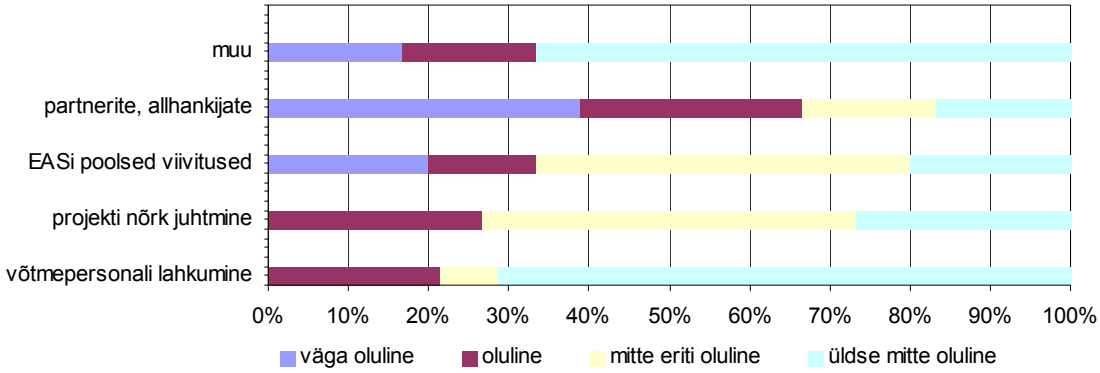
Allikas: Riigikontrolli korraldatud küsitlus

Riigikontrolli tehtud veebiküsitlusest selgus, et 41% ettevõtete puhul on arendatud/arendatava toote müük käimas. Ettevõtete intervjuudest selgus, et mitmel juhul oli müügi all silmas peetud olukorda, kus oli müüdud mõni proovieksemplar, kuid aktiivset ja järjepidevat müüki ei olnud. Ilmnes ka, et müüdi küll aktiivselt arendatava toote eelkäijaid / varasemaid põlvkondi, kuid mitte arendatavat toodet ennast.

44% ettevõtetel projekti tulemil põhinev müügitegevus kas täielikult puudub või ollakse alles läbirääkimiste faasis. Suurema osa tootega turule mittejõudnutest moodustavad veel käimasolevad projektid. Asjaolu, et projekt ei ole veel lõppenud, ei välista käibe tekkimist. Nii oli näiteks 45%-l käimasolevatest projektidest planeeritud juba 2003. aastal projekti tulemiga turule jõudmine ning käibe tekkimine. Samas oli toetust saanute hulgas ka ettevõte, kes polnud veel läbirääkimiste faasi jõudnud ning kellel mingit müügitegevust ei toimunud, kuid oli planeeritud tootega käivet tekitada juba 2002. aastal.

Projektid on tihti veninud. Üheks põhjuseks, miks projekti tulemiga jõutakse turule planeeritust hiljem, on erinevad venimised projekti teostamisel (olgu siis arendustööde või tootmise käivitamise faasis). Sellised ajalised nihked võivad, arvestades kiiruse olulisust innovatiivses ettevõtluses, negatiivselt mõjutada ka projektide majanduslikku edukust. Kui võtta aluseks finantseerimisotsuses kinnitatud projekti lõpptähtajad ja ettevõtete esitatud projekti lõpparuannete kuupäevad, siis ilmneb, et 36% (25-st 9) lõppenud projektidest on lõppenud kavandatust hiljem. Venimised varieeruvad mõnest kuust kuni 1,5 aastani.

Joonis 2. Projektide venimise põhjused

Allikas: Riigikontrolli korraldatud küsitlus

Toetust saanud ettevõtete küsitluse kohaselt on venimiste kõige olulisemaks põhjuseks partnerite ja allhankijate poolsed venitamised – 67% ettevõtetest pidas seda kas väga oluliseks või oluliseks. Mõne projekti puhul tekkis tõrkeid väljastpoolt ettevõtet tellitud arendustööde õigeaegse teostumisega. Samamoodi esines venimisi ka väljastpoolt Eestit tellitud arendustöödeks vajalike seadmete ja materjalide päralejõudmisel. Ka välispartnerite soovide muutumised on sundinud ettevõtteid projekti lõpptähtaega edasi lükkama.

Positiivse asjaoluna saab välja tuua, et tootearendusprojektide teostamine on soodustavalt mõjunud nii ettevõtete omavahelisele kui ka ettevõtete ja ülikoolide/uurimisasutuste vahelisele koostööle. Nimelt omas küsitluse kohaselt 91% toetust saanud ettevõtetest majaväliseid koostööpartnereid. Kõige enam olid nendeks partneriteks ülikoolid ja uurimisasutused ning kõige levinumaks koostöö vormiks oli teadmiste ja/või seadmete jagamine. Mitmel juhul telliti ülikoolidelt/arendusasutustelt allhanke korras ka teatud osa arendustöödest.

Tähtsuselt teisel kohal olid küsitluse kohaselt EAS-i poolsed venitused, mida käsitleb täpsemalt järgnev peatükk. Olulisuse poolest kolmandal kohal on ettevõtetepoolne nõrk projektijuhtimine. Siia alla läheb ka tehnoloogiariskide realiseerumine – mitmel juhul on ettevõtted palunud projekti tähtaegu edasi lükata, kuna esialgsed katsed kas pole tulemusi andnud või on tekkinud vajadus täiendavate, täpsustavate arendustööde järele.

Eksporti pole suudetud edukalt käivitada. Eksporditurgudele sisenemisel korduvad eespool mainitud probleemid. Planeeritust jäädakse välisturgudele sisenemisel maha nii ajalises mõttes kui ka mahtudes.

Tabel 3. Projekti tulemina tekkinud ekspordikäibe kasv võrreldes taotluses esitatud prognoosiga

	2002	2003
Ettevõtete poolt prognoositud käive (mln krooni)	14,37	54,64
Ettevõtete tegelikult saavutatud käive (mln krooni)	1,87	6,88
Vahe tegeliku ja prognoositud käibe vahel (mln krooni)	**–12,5**	**–47,76**

Allikas: Projektidokumendid, Riigikontrolli korraldatud küsitlus, Riigikontrolli analüüs

Nagu tabelist 3 näha võib, on ka ekspordikäibe puhul aastate lõikes vahe ettevõtete prognoositud ja tegeliku käibe vahel kasvanud. 2002. ja 2003. aastal oli ekspordikäibe tekkimist/kasvu prognoosinud vastavalt 4 ja 12 ettevõtet, kuid mitte ükski neist ei suutnud planeeritud ekspordimahtudeni jõuda. Kuigi riikliku innovatsioonipoliitika üheks oluliseks eesmärgiks on just suurendada ettevõtete ekspordivõimet, ei ole mitte kõik toetust saanud projektid olnud välisturgudele suunatud. Kahe toetatud projekti tulemid olid täielikult suunatud Eesti turule ning paaril juhul oli ekspordi osakaal planeeritavast käibest tagasihoidlik.

Ettevõtjate sõnul on üheks põhjuseks, miks turule sisenemine ning käibe kasv on olnud loodetust vähem edukas, vajaliku inim- ja finantsressursi puudumine. Eriti teravalt tuleb see probleem esile just eksporditurgudele sisenemisel. Näiteks puudusid aastatel 2001–2004 35%-l toetust saanud ettevõtetel puhtalt müügi/turustustegevusega seotud töötajad. Siinkohal on siiski suuri erinevusi toetust saanud ettevõtete lõikes ning müügispetsialistide puudumine oli probleemiks eelkõige just väiksematele ettevõtetele. Sagedane on olukord, kus ettevõtte juht peab üheaegselt tegelema nii arendustööde, ettevõtte juhtimise kui ka turustamistegevusega, mistõttu kõigi nende tegevuste kvaliteet võib kannatada.

Suureks takistuseks eksporditurgudele sisenemisel on ettevõtete sõnutsi ka aktiivsemaks ja ulatuslikumaks turustamistegevuseks vajalike finantsvahendite puudumine. Seetõttu kasutatakse peamiste turustamismeetoditena isiklikke kontakte ja kodulehekülge. Säärase piiratud turustamistegevusega on tulemused sageli jäänud tagasihoidlikuks. Raskusi on tekitanud ka välisturgudel edasimüüjate leidmine. Paremini on läinud nendel ettevõtetel, kel juba eelnevalt on olnud koostööpartnereid ja edasimüüjaid oma varasemate toodete jaoks.

Töökohtade loomisel ollakse tunduvalt maas ettevõtete endi tehtud prognoosidest

Töökohtade loomisel on ettevõtted samuti maha jäänud oma taotluses tehtud prognoosidest. Ettevõtete küsitluse tulemuste kohaselt on 50% toetust saanud ettevõtetes seoses projektiga loodud juurde töökohti. 40% vastanute sõnul töökohti ei loodud ning 10% vastanutest ei osanud öelda, kas projekti tulemina on loodud töökohti või mitte. Käimasolevate projektidega ettevõtete hulgas oli rohkem töökohti loonud ettevõtteid kui lõppenud projektidega ettevõtetes – vastavalt siis 60% ja 28%. Osaliselt on see seletatav asjaoluga, et seoses projekti elluviimisega ajutiselt töötajate arv küll suureneb, ent pärast projekti lõppu või selle lõppfaasis hakkab taas langema. Küsitluse kohaselt ilmnes säärane langus töötajate arvus projekti lõppfaasis 30% (ehk 23-st 7-l) lõppenud projektiga ettevõtetest. Seega puudub kindlustunne loodud töökohtade jätkusuutlikkuse suhtes.

Tabel 4. Töökohtade arvu kasv toetust saanud ettevõtetes

KÕIK PROJEKTID	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**
Prognoositud töötajate arv	16	669	968	1574
Tegelik töötajate arv	15	646	853	1307
Vahe tegeliku ja prognoositud töötajate arvu vahel	–1	–23	–115	–267
Kasvu lubanud/prognoosinud ettevõtete arv	1	11	24	29
Prognoositust aeglasemalt kasvanute arv	1	5	16	23
Prognoositust aeglasemalt kasvanute protsent	100%	45%	66%	79%

Allikas: Projektidokumendid, Riigikontrolli korraldatud küsitlus, Riigikontrolli analüüs

Nagu tabelist 4 näha võib, on mahajäämus võrreldes tehtud prognoosidega süvenemas ka lisandunud töökohtade osas. Sarnaselt käibe kasvuga on mahajäämus töökohtade loomisel suurem lõppenud projektide puhul – töötajate arvu kasvus prognoosidele alla jäänud ettevõtete osakaal on kasvanud 2002. aasta 45%-lt 79%-ni 2004. aasta mai seisuga. 2001. aasta 100-protsendiline plaanidest aeglasema kasvu näitaja ei ole väga esinduslik, kuivõrd tol aastal planeeris töökohtade lisandumist vaid üks ettevõte.

Loodud töökohtade arvu vähesust võrreldes kavandatuga seletavad ühelt poolt taas kord ettevõtete optimistlikud plaanid ning soov näidata raha taotlemise käigus projekti majanduslikku mõju ning lisandväärtust võimalikult suurena. Teisalt aga tuleneb töökohtade arvu aeglane kasv ilmselt ka oodatust vähem edukast müügist. Kuivõrd müük ei ole paljudel juhtudel olnud väga edukas, pole eriti lisandunud tootmisega seotud töökohti – vaid 9% vastanud ettevõtetest loodi selliseid töökohti juurde. Peamiselt – 55% vastanute puhul – oli lisandunud turundusega seotud töökohti.

Seni ei ole EAS projektide tulemuslikkusele suurt tähelepanu pööranud

EAS-i huvi projekti edasise saatuse vastu pärast tema lõppu ei ole olnud piisav. Laenutoetust saanud projektide puhul jälgib laenu- ja intressimaksete tagasimakseid EAS-i raamatupidamisüksus. Sisulise poole pealt EAS projekti edasist käekäiku pärast selle lõppemist ei jälgi. See tähendab, et selle kohta, mis saab väljaarendatud tootest aasta või kahe pärast, infot siiani kogutud ei ole.

Projektide kohta andmete mittekogumise põhjenduseks on toodud, et skeem on olnud kasutusel alles mõned aastad. Kuid skeemi noorus ei tohiks olla takistuseks projektide monitoorimisel ettevõtete endi seatud eesmärkide lõikes nii jooksvalt projekti käigus kui ka pärast selle lõppu. See annaks ülevaate skeemi rakendamise praegustest tulemustest ja sellest, kas ja kui kiiresti liigutakse eesmärkide täitmise poole. Tulemuste monitoorimine annaks vajalikku infot, mida kasutada oma tegevuse ettevõtete vajadustele vastavamaks muutmiseks, vanade meetmete ümberkujundamiseks ning uute väljatöötamiseks.

Üheks selliseks kavandatavaks uueks meetmeks on riiklik riskikapitali fond, mille vajalikkust rõhutasid mitmed tootearendustoetust saanud ettevõtted. Nende sõnutsi on senised tagasihoidlikud tulemused osaliselt tingitud asjaolust, et puudub tootearendusfaasi-järgseks kiireks tegevuse laiendamiseks vajalik kapital. Riikliku riskikapitali fondi loomisel vajab aga maandamist risk, et tema abil hoitakse elus juba tootearendusraha saanud halbu projekte. Samamoodi vajab riskikapitali fondi puhul maandamist risk, et kavandatakse Eesti innovaatiliste ettevõtete absorbeerimisvõimet mitte arvestavad liialt suured rahalised mahud. Eesti ettevõtete madalale vastuvõtuvõimele ning heade projektide vähesusele viitab asjaolu, et sarnaselt tootearendusrahaga on eelarve olulises osas jäänud kasutamata ka rakendusuuringute puhul ning tehnoloogia arenduskeskuste programmi lõikes.

EAS-i tegevus ei toimi tootearendusprojektide puhul väärtusahelana

Selleks et projektid saavutaksid häid tulemusi, oleks EAS-i tegevuses vaja väärtusahela toimimist, kus ettevõttele ja tema ideele pakutaks erinevates arengufaasides vajalikku tuge. Sellise väärtusahela toimimine aga eeldab, et omatakse infot projektide tulemuste ja arengute kohta ning seda ka pärast projekti lõppemist. Infot pole seni piisavalt aktiivselt kogutud ja sellest tulenevalt ei ole konsultandid ettevõtjate sõnul väga aktiivselt pakkunud ettevõtetele osalemist teistes EAS-i pakutavates programmides. Ettevõtjad kasutavad erinevaid EAS-i pakutavaid toetusi pigem omal initsiatiivil. EAS-i meetmete hulgas on ka mitmeid turustamisele orienteeritud toetuseliike, nagu ekspordiplaani programm, messitoetus ja välismessi toetus. Samas ei kasuta tootearendustoetust saanud ettevõtted neid väga sageli – ligi 60% ettevõtetest ei ole taotlenud mitte ühtegi neist.

Vähem kui 20% tootearendustoetust saanud ettevõtetest on oma väljaarendatud/-arendatava tootega osalenud ekspordiplaani programmis. Varem olid üheks takistuseks eksporditoetuse taotlemisel ettevõtetele seatud nõudmised, mille kohaselt pidi eelneva aasta ekspordikäive olema vähemalt 1,5 miljonit ja minimaalne töötajate arv kümme. Nende nõuete tõttu aga ei saanud mitmed väikesed ja eksporti alles alustavad tootearendustoetust saanud ettevõtted seda meedet kasutada. Positiivseks tuleb

pidada seda, et praeguseks on töökohtadest tulenev piirang kaotatud ning varasema ekspordikäibe nõuet on vähendatud 0,5 miljoni kroonini. Samas ilmnes auditi käigus, et EAS ei ole piisavalt aktiivselt teavitanud tehtud muudatustest – mitmed ettevõtted ei olnud teadlikud piirangute lõdvendamisest ega osanudki seetõttu uuesti taotleda toetust oma turustamistegevuse edukuse tõstmiseks.

Välismessid on tehnoloogiapõhistele ettevõtetele heaks kohaks, kust leida endale välispartnereid ja edasimüüjad. Sellegipoolest on ka seda toetusmeedet suhteliselt vähe kasutatud. Osaliselt seletab seda asjaolu, et välismessitoetuse abil sai varasematel aastatel minna vaid kitsale ringile EAS-i poolt heaks kiidetud messidele ning spetsialiseerunud kindla tehnoloogianiši messe nende hulgas ei olnud. Aktsepteeritud välismesside ring on küll praeguseks laienenud, ent seni on sellest meetmest olnud tootearendustoetust saanud ettevõtetele vähe kasu.

Riigikontrolli ettepanekud

Omamaks jooksvat ülevaadet toetusskeemi rakendumisest ja eesmärkide täitmisest soovitab Riigikontroll majandus- ja kommunikatsiooniministril koostöös EAS-iga:

- **Koguda infot tegelike tulemuste kohta olulisemate tulemusnäitajate (käive, ekspordikäive, töötajate arv) lõikes.**

Toetusmeetmete arendamiseks ja EAS-i tegevuse tõhustamiseks soovitab Riigikontroll majandus- ja kommunikatsiooniministril koostöös EAS-iga:

- **Võtta arvesse infot seniste tulemuste kohta ning analüüsida prognooside ja tegeliku olukorra vahelise erinevuse põhjuseid.** See loob eeldused Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi väljatöötatavate meetmete suuremale vastavusele ettevõtete vajadustele.
- **Koguda ja kasutada süstemaatiliselt tagasisidet kliendirahulolu kohta.** Kliendirahulolu senisest süstemaatilisem kasutamine aitab EAS-il tugevdada orienteeritust kliendile ja tema vajadustele.
- **Riskikapitali fondi loomisel arvestada tootearendusprojektide seniseid kehvi tulemusi ning fondi rahalise mahu planeerimisel hoolikalt analüüsida Eesti innovaatiliste ettevõtete absorbeerimisvõimet.** Tootearendusprojektide seniste tulemuste analüüs aitab kaaluda riskikapitalifondi vajalikkust. Innovaatiliste ettevõtete absorbeerimisvõime analüüs on vajalik selleks, et välistada olukorda, kus eraldatakse riigieelarvest raha, mille järele ei ole piisavalt vajadust.

Paremate tulemuste saavutamiseks tootearenduse vallas soovitab Riigikontroll majandus- ja kommunikatsiooniministril koostöös EAS-iga:

- **Keskenduda EAS-i pakutavate meetmete põhise väärtusahela toimima panemisele, kus ettevõtetele pakutakse tuge vastavalt nende arenguvajadustele.** Teiste toestavate meetmete abil on võimalik aidata tootearendustoetust saanutel üle saada tootmiseks ja turustamiseks vajaliku finants- ja inimressursi puudusest.
- **Pöörata oluliselt enam tähelepanu taotlustes esitatud majandusliku mõju prognooside adekvaatsuse hindamisele, sealhulgas tagada ka nende korrektne esitamine ettevõtete poolt.** Korrektselt esitatud majandusliku mõju prognooside põhjalikum hindamine aitaks välja sõeluda projekte, mille eesmärgid on nende tehnoloogiastrateegia, äriplaani, turustamiskompetentsi või mõne muu asjaolu tõttu ebareaalsed.
- **Selgelt sätestada, millisel määral võivad projektid oma eesmärkidest maha jääda.** Selgelt määratletud ootused tulemustele motiveerivad EAS-i enam jälgima projektide edenemist ning pakkuma suuremal määral tuge. Teisalt annaks see ka kriteeriumi, mille alusel saaks hinnata, kas tootearendusprojektidega saavutatud tulemused on head.

2. EAS-i tegevus tootearendusprojektidele toetuse jagamisel

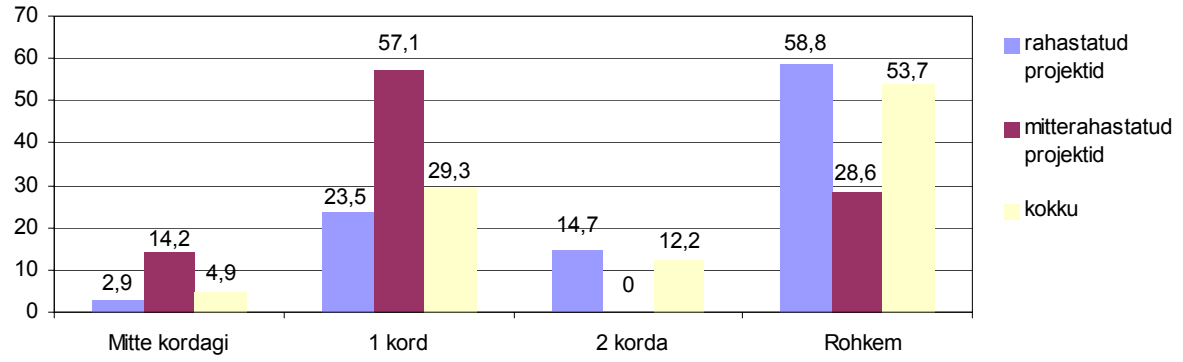
Tootearendusprojektide toimimist ja tulemusi võib mõjutada ka EAS-i tegevus neile projektidele toetuste jagamisel – taotluste vastuvõtmine, taotluste ja aruannete hindamine ja otsuste tegemine. Kuna innovatsiooni ja tootearenduse juures on arendusprotsessi kiirus oluline, ei tohi selles valdkonnas toetuse taotlemine ja menetlemine olla liiga bürokraatlik ja peab olema piisavalt kiire. See on vajalik selleks, et toetust saanud ettevõtjad saaksid võimalikult kiiresti arendustegevust läbi viia ja väljatöötatud tootega turule jõuda.

2.1. Taotluse esitamine

Ettevõtja jaoks on taotluse kokkupanemine aja- ja töömahukas

Ettevõtjal kulub taotluse kokkupanemiseks ja vastavate dokumentide vormistamiseks keskmiselt 35 tööpäeva. Taotluse esitamiseks on ette antud taotlusvorm ja nõutavate dokumentide nimekiri. Üldjoontes on ettevõtjatele taotlemiseks vajalike dokumentide esitamise kriteeriumid selged. Sellele vaatamata tuleb taotlejal tihtipeale anda selgitusi taotluses toodud info kohta või esitada lisainfot. Ligi 60% küsitlusele vastanud projektidest küsiti menetlemise käigus lisaandmeid/lisadokumente rohkem kui kaks korda. Vaid ligi 5% juhtudel ei küsitud andmeid juurde. Lisaselgituste ja lisaandmete küsimine pikendab ettevõtja jaoks vastuse saamise aega ja võib tekitada viivitusi projektiga alustamisel.

Joonis 5. Täpsustavate andmete esitamine taotlemise käigus (%)

Allikas: Riigikontrolli korraldatud küsitlus

Lisaandmete ja selgituste küsimise põhjuseid on erinevaid. Näiteks on ettevõtjatel olnud probleeme taotlemisel nõutavate dokumentide vormistamisega. On küll selge, milliseid dokumente taotlemisel tuleb esitada, kuid alati ei ole määratud, mis vormis need tuleb esitada ning mis infot need peavad sisaldama. Seetõttu tuleb hiljem needsamad dokumendid ümber vormistada, mis jällegi tekitab ettevõtjale lisatööd ja ajakulu. Selgust ei ole andnud ka ettevõtjale toetuse taotlemise käigus antavad konsultatsioonid. Küsitluse andmetel peavad ettevõtjad neid vajalikeks, kuid samas ei pea saadud konsultatsioon alati piisavaks.

Ettevõtjate hinnangul tuleb taotlemisel esitada ka selliseid dokumente ja andmeid, mille otstarbekus on küsitav. Taotlemise käigus kokku pandud äriplaani ja tehnoloogiastrateegia hilisemat kasulikkust hindab üle poole ettevõtjatest heaks. Samas hindab ligi 20% positiivse rahastamisotsuse saanud ettevõtjatest neid mitte eriti kasulikeks või kasututeks. Ka võib mõne tegevusvaldkonna (näiteks tarkvaraarendus) puhul osutuda ettevõtjale endale kasutuks EAS-i nõuete kohaselt koostatud projektiplaan, kuna see ei haaku projekti spetsiifilise keskkonnaga.

EAS ei ole toetuse kasutajatelt oma tegevuse kohta tagasisidet küsinud

Eespool väljatoodud probleemid on seotud eelkõige EAS-i ja ettevõtja (EAS-i kliendi) vahelise kommunikatsiooniga. Organisatsiooni kliendikesksemaks muutmine on olnud üheks EAS-i struktuurimuudatuste eesmärgiks ning põhiprotsessi paremaks muutmine on olnud üheks EAS-i tegevusprioriteediks. Samas ei ole pidevalt tegeletud klientidelt tagasiside kogumisega, et teada saada parandamist vajavaid aspekte.

Telefoniintervjuude tulemuste kohaselt ei ole tagasisidet EAS-i kohta küsitud ligi 65% juhtudest. Mõned ettevõtjad on pärast projekti lõppu EAS-i projektijuhiga vestelnud edasise koostöö võimalustest, kuid kirjalikku tagasisidet pole EAS kogunud. Vaid üksikud on saanud ja täitnud tagasiside andmiseks ka küsitluslehe. Alates 2003. aastast on järk-järgult hakanud rakenduma süsteem, kus projekti lõpus esitatakse ettevõtjale ka tagasisideankeet EAS-i teenuste kohta. Tagasiulatuvalt, varem lõppenud projektide kohta seda ei tehta.

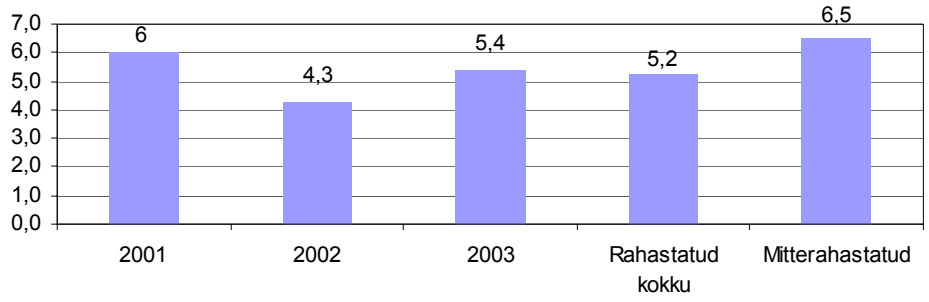
2.2. Hindamis- ja otsustusprotsess

EAS-i hindamis- ja otsustusprotsess on ettevõtjate jaoks aeglane

Küsitluse tulemused näitavad, et projekti elluviimise käigus tekkinud viivituste põhjuste hulgas on EAS teisel kohal. Viivitusi põhjustab EAS-i aeganõudev hindamis- ja otsustamisprotsess nii taotluste kui ka aruannete läbivaatamisel.

Ettevõtjate jaoks on ebaselge taotluste menetlemise aja pikkus, mistõttu on raske prognoosida, millal rahastamisotsust oodata. EAS on oma menetlusprotsessi standardiks kehtestanud kolm kuud. See tähendab, et ettevõtja peaks otsuse saama kolme kuu jooksul. EAS-i arvestuse kohaselt jääbki enamasti menetlemise aeg kolme kuu piiridesse. Tegelikkuses on aeg taotluse esitamisest kuni otsuse saamiseni ettevõtja jaoks pikem. Küsitluse põhjal oli keskmine aeg taotluse esitamisest kuni finantseerimisotsuse saamiseni 5 kuud ja 7 päeva (mediaan 4 kuud) positiivse rahastamisotsuse saanud projektide puhul. Negatiivse rahastamisotsuse saanute puhul oli keskmiseks 6,5 kuud (mediaan 5). Planeeritust pikem otsuse saamise aeg võib tekitada probleeme projekti kaasatud koostööpartneritega ja nendega sõlmitud koostöölepingute tingimuste täitmisel.

Joonis 6. Keskmine aeg taotluse esitamisest rahastamisotsuse vastuvõtmiseni (kuudes)

Allikas: Riigikontrolli korraldatud küsitlus

Menetluse erinev arvestuslik ajakulu võib tuleneda EAS-i poolsest menetlemisaja mõõtmisest. Taotlust ei registreerita kohe selle esitamisel, vaid siis, kui kõikidele selgitavatele küsimustele on vastatud ja lisaandmed esitatud. Samal ajal võib ettevõtja esitamise ajaks lugeda taotluse esimese versiooni esitamist EAS-ile.

Vahearuannete menetlemisel esinevad samalaadsed probleemid. Seni oli vahearuannete läbivaatamise ajaks EAS-is 20 tööpäeva[18]. Täiendavate andmete küsimise korral oli see periood kuni kaheksa tööpäeva võrra pikem. Tulenevalt arendusprojektide keerukusest oli raske sellest tähtajast kinni pidada. Osas hilisemates lepingutes oli aruannete kontrollimise ajaks täiendavalt märgitud 60 kalendripäeva, mis oli realistlikum tähtaeg. Uue määruse[19] kohaselt on EAS-il vahearuannete kontrolli teostamise ja jätkufinantseerimisotsuse tegemise tähtaeg 42 tööpäeva, mis on varasemast ametlikust tähtajast pikem. Pärast taotluse heakskiitmist on EAS-il aega makseasutusele väljamakse tegemise taotluse esitamiseks 20 tööpäeva. See tähendab, et projekti etapi toetusraha võib laekuda ligikaudu kuni kolm kuud pärast vastava etapi lõppemist. Taotluste ja aruannete menetlemise tähtaegadest kinnipidamisele võib tulevikus aidata kaasa juurutatav elektrooniline projektide ja taotluste haldamise süsteem, mis peaks muutma andmevahetuse ja projektide menetlemise kiiremaks ja paindlikumaks.

Paljudel juhtudel (ligikaudu 40%) on projektijuht kas taotlemise või projekti käigus vahetunud. Enamasti pole see ettevõtjatele küll olulisi probleeme tekitanud, kuid uuel projektijuhil tuleb siiski selgeks teha talle üle tulnud projekti ja arendustöö erinevad aspektid ja see võtab lisaaega. On olnud ka juhtumeid, kus ettevõtjal on tulnud uuesti esitada lisamaterjale.

Toetusraha hilisest laekumisest võivad ettevõtjal tekkida nn eelarveaugud. See tähendab, et võib tekkida raskusi projekti järgnevate etappide jooksvate kulude katteks raha leidmisega. Teravamalt puudutab see just väikeettevõtjaid. Lihtsam on neil ettevõtjatel, kes saavad need eelarveaugud kuni raha laekumiseni katta mõne teise käimasoleva projekti või muu põhitegevusharu arvelt.

EAS-i hindamis- ja otsustusprotsess on ettevõtja jaoks läbipaistmatu

Projektidele on antud hinnanguid väga erinevas vormis, mis ei võimalda projekte omavahel objektiivselt võrrelda. Projektide hindamiseks on kasutusel viie mooduliga mudel (vt lisa 2). Hinnatakse projektide tehnoloogilist uudsust, turundust, organisatsiooni juhtimist, finantssuutlikkust ning majanduslikku mõju. Seni kui projektide toetuseks kasutati Eesti riigieelarve raha, oli see hindamismudel pigem soovituslik abivahend ja numbriliste hinnete andmine ei olnud kohustuslik. Seetõttu on projektidele antud hinnangud olnud väga erinevas vormis. Vaid ligikaudu 40% projektide puhul on lisaks teksti kujul toodud arvamusele antud ka numbrilised hinded hindamiskategooriate kaupa. Ülejäänud juhtudel on piirdutud vaid üldise tekstilises vormis arvamuse avaldamisega. Sealjuures on ekspertide arvamused väga erinevas mahus, ulatudes kolmveerandist leheküljest 5–7 leheküljeni. Erinevas vormis hinnangud ei võimalda projekte omavahel objektiivselt võrrelda. Seega puudusid ühtsed objektiivsed alused projektide kohta otsuste tegemiseks. Seoses struktuurifondide raha kasutuselevõtuga tootearendusprojektide finantseerimiseks muutus 1. maist 2004. aastal kehtestatud korra järgi numbriliste hinnete andmine kohustuslikuks kõigi taotluste hindamisel.

Ettevõtjad esitavad taotlemisel ebarealistlikke prognoose tulemusnäitajate lõikes, mida kasutatakse projektide hindamisel ja rahastamisotsuse tegemisel. Nagu aruande esimesest peatükist selgub, ei suuda ettevõtjad esitatud prognoose täita ei käibe, ekspordikäibe ega töökohtade arvu osas. Esitatud eesmärginäitajad on väga optimistlikud, kuna ettevõtjad kipuvad oma võimalusi üle hindama. Samas on EAS need prognoosid üle vaadanud ja esitatud andmete põhjal rahastamisotsuse teinud, seega need prognoosid realistlikuks hinnanud. Vaadates tegelike tulemuste suurt mahajäämust prognoosidest, ei ole kindel, kas EAS on olnud võimeline esitatud andmete põhjal prognooside realistlikkust/ebarealistlikkust adekvaatselt hindama.

Ei ole selge, mille alusel projektide rahastamise otsuseid tehakse. Ei ole selge, milline kaal on otsuse langetamisel projektijuhi arvamusel ja milline kaal on eksperthinnangutel või projektile antud numbrilistel hinnetel. Projektidokumentidega tutvumisel leiti näiteid, kus rahastamata on jäetud

[18] Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetuslepingu üldtingimused, kinnitatud EAS-i juhatuse otsusega 06.11.2002. a
[19] Majandus- ja kommunikatsiooniministri 13.04.2004. a määrus nr 73 ""Eesti riikliku arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004-2006" meetme nr 2.3 "Teadus- ja arendustegevuse edendamine" osa "Teadus- ja arendustegevuse projektide toetamine" tingimused"

projekte, mida on moodulite lõikes hinnatud suhteliselt kõrgete hinnetega (3,8; 3,5; 3), samas kui toetust on saanud projektid, mille koondhinne on 2,29, 2,48 jne. Uue määruse[20] kohaselt ei kuulu rahuldamisele taotlus, mille koondhinne on hindamisskaalal 1–5 madalam kui 3 või vähemalt üks hindamiskriteeriumitest on hinnatud madalama hindega kui 2,5. Siiani kasutusel olnud 1–4 hindamisskaala kohaselt oleks vastavad miinimumhinded 2,4 ja 2. Seni rahastatud projektidest numbrilise hinde saanute hulgast ei vasta arvestuslikule miinimumhinde kriteeriumile 26%. Seega on seni toetust saanud ka suhteliselt nõrgad projektid.

Ettevõtja ei saa ülevaadet eksperthinnangus välja toodud positiivsetest ja negatiivsetest aspektidest projekti kohta. Ekspertide arvamused tellib projektijuht, kes kasutab neid rahastamisotsuse ettepaneku tegemiseks**.** Ettevõtjatele edastatakse vastamiseks küll üksikud ekspertide esitatud küsimused, millele nad vastama peavad, kuid kõikide olulisemate tähelepanekutega projekti nõrkade ja tugevate külgede kohta nad tutvuda ei saa. Seetõttu puudub ettevõtjal võimalus anda lisaselgitusi või täpsustusi kommenteerimaks eksperdi eriarvamust, kuna see ei pruugi esitatud küsimustes välja tulla.

Samuti ei anna praeguse süsteemi kohaselt eksperthinnang ettevõtjale endale mingit lisandväärtust. Ettevõtjate arvates oleks kasulik teada, millised on ekspertide arvates nende nõrgad kohad, mida parendada, millele rohkem tähelepanu pöörata. See muudaks ka otsustusprotsessi ettevõtjatele läbipaistvamaks ning tekitaks suuremat usaldust ekspertide vastu.

Kuigi EAS-i poolt kasutatavatele ekspertidele on konfidentsiaalsusnõuded lepingutes kehtestatud, ei usalda osa ettevõtjaid siiski neile tundlikku infot edastada. Kahtlused tekivad eelkõige seetõttu, et Eesti on väike ja vastava valdkonna spetsialiste vähe ning kardetakse, et äriideed võivad lekkida konkurentideni.

Projekti edukus otsustusprotsessis sõltub EAS-i ettevõtluskonsultandist. Ettevõtja ise ei saa oma ideed komisjoni ees kaitsta, vaid seda esitleb seal ettevõtluskonsultant. Ühelt poolt aitab selline süsteem kaasa suurema objektiivsuse tagamisele, kuna ettevõtja ei saa otseselt mõjutada komisjoniliikmeid ning jääb ära võimalus komisjoni otsust positiivses suunas kõigutada eduka esinemise ja hea veenmisoskusega. Teisest küljest oskaks taotleja ja projekti autor ise kõige adekvaatsemalt komisjoni küsimustele vastata. Praegu toetub finantseerimiskomisjon oma otsustes peamiselt ettevõtluskonsultandi ettepanekule. Nii võib juhtuda, et projekti edukus sõltub suuresti projektijuhist ja sellest, kui hästi tema projektist aru saab või kui hea arvamus on temal projektist kujunenud.

Toetuse taotlejale ei põhjendata finantskomitee või -komisjoni vastuvõetud otsust piisavalt. Eelkõige negatiivse rahastamisotsuse saanud projektide puhul on ettevõtjal oluline teada, miks projekti ei toetatud või mida saaks parandada või muuta, et toetust siiski saada.

Üldjuhul teavitatakse klienti negatiivsest otsusest e-posti või ametliku kirja teel. Teade on lakooniline ja kujutab endast paarirealist väljavõtet finantskomitee/komisjoni protokollist ning selles ei sisaldu laiemat põhjendust, miks selline otsus kujunes. Kui ettevõtja ise kontakti võtab, siis saab ta ka põhjalikuma selgituse. Ettevõtjate seas tehtud küsitlusest selgub, et negatiivset rahastamisotsust pooltel juhtudel siiski põhjendati, kuid põhjendused ei olnud ettevõtjate jaoks piisavad. Näiteks Soome tehnoloogiaagentuuris (Tekes) on negatiivse rahastamisotsuse põhjendamine olnud kohustuslik juba kaks aastat. EAS-is muutus rahastamisotsuse põhjendamine kohustuslikuks 2004. aasta mais, sest uue rahastamiskorra kohaselt on tegemist haldusotsusega.

[20] Majandus- ja kommunikatsiooniministri 13.04.2004. a määrus nr 73 ““Eesti riikliku arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004-2006” meetme nr 2.3 “Teadus- ja arendustegevuse edendamine” osa “Teadus- ja arendustegevuse projektide toetamine” tingimused”

Riigikontrolli ettepanekud

Kiiremaks taotluste menetlemiseks ja sellega ka projektide teostamisel viivituste vähendamiseks soovitab Riigikontroll EAS-il:

- **Välja töötada ja teha ettevõtjatele kättesaadavaks selged juhised kõikide taotluses nõutavate dokumentide koostamiseks**. See annab ettevõtjale teadmise, millise põhjalikkusega ja millises vormis nõutavad dokumendid tuleb esitada, ja hoiab ära lisainfo ja selgituste küsimise.
- **Taotluse koostamise ja vastuvõtmise jooksul jooksvalt konsulteerida ettevõtjaid**. Pidev konsultatsioon tagab jooksvalt dokumentide ja info täiendamise ning vähendab dokumentide hilisema ümbervormistamise vajadust.

Projektide hindamis- ja otsustusprotsessi ettevõtja jaoks läbipaistvamaks muutmiseks soovitab Riigikontroll EAS-il:

- **Arvestada projektide menetlemisel ja otsusetähtaegade seadmisel tegelikku ajakulu.** Tegeliku ajakulu teadmine on ettevõtjale vajalik oma tegevuse planeerimisel.
- **Edastada ettevõtjale eksperthinnangust kõik olulisemad tähelepanekud projekti tugevuste ja nõrkuste kohta erinevate hindamiskriteeriumite lõikes**. See võimaldab ettevõtjal anda lisaselgitusi kommenteerimaks eriarvamusi. Samuti saab ettevõtja infot, kuidas projekti paremaks muuta.
- **Ettevõtjatele esitada argumenteeritud põhjendused nii positiivsete kui ka negatiivsete rahastamisotsuse kohta.** See annab ettevõtjale selgust rahastamisotsuse tegemise aluste osas.

Märt Kivine
Peakontrolör
Tulemusauditi osakond

Lisad

1. Toimunud kohtumised

Eelselgituse käigus toimunud kohtumised:

1. Teadur Marek Strandberg, TTÜ Materjaliteaduste Instituudist Katrin Idla, 13.01.2004
2. Vabariigi Valitsuse arendusnõunik Raul Malmstein, 19.01.2004
3. TTÜ haldusjuhtimise ja eurouuringute õppetooli juhataja prof Rainer Kattel, 21.01.2004
4. EAS-i juhatuse liige Alar Kolk, direktor tehnoloogia arenduse alal Madis Võõras, 22.01.2003
5. TÜ Tehnoloogiainstituudi keskkonnatehnoloogia programmide direktor Erik Puura, 24.11.2003
6. Praxise innovatsioonipoliitika programmi direktor Tarmo Kalvet, 27.02.2004
7. Tulevikuuuringute Instituut, Erik Terk 28.01.2004
8. EAS-i juhatuse liige Alar Kolk, direktor tehnoloogia arenduse alal Madis Võõras, 05.02.2004
9. EAS-i tegutsevate ettevõtete divisjoni ettevõtluskonsultant Igor Kangro, analüüsi- ja skeemi-arendusüksuse ekspert Egert Valmra, 16.02.2004
10. Mihkel Pärnoja, 20.02.2004
11. Katrin Punning (OÜ Englo), 17.02.2004
12. Kaido Kevvai (OÜ Atrec Design), 26.02.2004
13. Ivar Virkus (OÜ Flagen Trade), 26.02.2004

Auditi käigus toimunud kohtumised:

1. Andres Kull (OÜ Elvior), 28.04.2004
2. Andres Otti (OÜ WBT), 23.04.2004
3. EAS-i siseaudiitor Alar Heinaste, 19.05.2004
4. EAS-i direktor tehnoloogia arenduse alal Madis Võõras ja ettevõtluskonsultant Igor Kangro, 20.05.2004
5. Peep Siitam (AS Merko Kaevandused), 13.05.2004
6. Erki Hendrikson (OÜ Hansanet), 28.04.2004
7. Terje Pärn, Kristi Ulm, Andri Sinka (OÜ Neoqi), 28.04.2004
8. Teofilius Tõnisson (OÜ Interspectrum), 26.04.2004
9. Tarmo Kivi (OÜ Inbio), 30.04.2004
10. Tarmo Tein, Anne Tein, Vahur Jurs (OÜ Same), 26.04.2004
11. Tommy Biene (OÜ Ecoenergia), 27.04.2004
12. Erki Mölder (AS Quattromed), 25.04.2004
13. Monika Oit (AS Cybernetica), 26.04.2004
14. Ardo Reinsalu (OÜ Curonia Rersearch), 29.04.2004
15. Rein Rebane, Katrin Kriiska (AS SpinTek), 30.04.2004
16. Tõnis Reimo (AS Privador), 29.04.2004
17. TEKES-i analüüsiüksuse juht Heikki Uusi-Honkko, siseaudiitor Risto Kansanen, Harri Puurunen (Ettevõtete T&A rahastamise üksus), 02.06.2004

2. EAS-is kasutatava tehnoloogiaprojektide hindamise mudeli moodulid

	Toode ja tehnoloogia	Tähtsus kriteeriumis	Tähtsus koondhindes
T1	Tehnoloogiliste probleemide defineerimine	20%	4%
T2	Tehnoloogia konkurentsieelis	15%	3%
T3	Tehnoloogiline diversifitseerimine	5%	1%
T4	Ettevõtte uuringu- ja arendustegevuse strateegia	10%	2%
T5	Tehnoloogia kaitse	40%	8%
T6	Projekti teostamiseks vajaliku infrastruktuuri olemasolu	5%	1%
T7	Projekti tulemuste rakendamise võimalikkus	5%	1%
		100%	**20%**

	Organisatsioon ja juhtimine	Tähtsus kriteeriumis	Tähtsus koondhindes
O1	Projekti meeskonna komplekteeritus ja kompetentsus	25%	5%
O3	Koostöövõrgustik	15%	3%
O4	Meeskonna isikliku pühendumise aste	20%	4%
O5	Muutustele reageerimine	15%	3%
		75%	**20%**

	Turg	Tähtsus kriteeriumis	Tähtsus koondhindes
T1	Turuinfo olemasolu ja kvaliteet	10%	2%
T2	Toote või teenuse konkurentsieelised	30%	6%
T3	Toote või teenuste turule jõudmise aeg	20%	4%
T4	Turupotentsiaal ja atraktiivsus	10%	2%
T5	Turu segmenteerimine ning sisenemisstrateegia	10%	2%
T6	Konkurentsianalüüs	20%	4%
		100%	**20%**

	Finantseerimine	Tähtsus kriteeriumis	Tähtsus koondhindes
F1	Kulude realistlikkus ja põhjendatus	20%	4%
F2	Ettevõtte tegutsemise ajalugu	15%	3%
F4	Rahavoo prognoos	50%	10%
F5	Projekti omafinantseerimine	15%	3%
		100%	**20%**

	Projekti majanduslik mõju	Tähtsus kriteeriumis	Tähtsus koondhindes
M1	Projekti teostamisega seotud mõju ettevõtte käibe kasvule	45%	9%
M2	Projekti teostamisega seotud mõju ettevõttes töökohtade loomisele ja säilitamisele	45%	9%
M3	Projekti muud mõjud	10%	2%
		100%	**20%**

Majandus- ja kommunikatsiooniministri ja
Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse vastused

MAJANDUS- JA KOMMUNIKATSIOONI-MINISTEERIUM
MINISTRY OF ECONOMIC AFFAIRS AND COMMUNICATIONS

Kairit Peterson
Riigikontroll
Narva mnt 11 A
15013 TALLINN

Teie 16.08.2004 nr 2-7.1-TA/04/1157

Meie 28.09.2004 nr 10.02-1/10868

Kontrollaruande eelnõu kooskõlastamine

Lugupeetud Kairit Peterson

Täname Teid auditi "Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetatud tootearendusprojektide tulemused" kontrollaruande eelnõu kooskõlastamiseks esitamise eest.

Audit hindab perioodil 2001-2003 EAS poolt finantseeritud tootearendusprojektide tulemusi ja mõju ning EAS tegevuse efektiivsust programmi rakendamisel. Tootearendusprojektide finantseerimise aluseks nimetatud perioodil oli EAS nõukogu poolt 01.02.01 kinnitatud dokument "Rakendusuuringute ja tootearendusprojektide finantseerimise alused Eesti Tehnoloogiaagentuuris".

Käesolevaga esitame Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (MKM) seisukohad kontrollaruande eelnõu ja seal tehtud ettepanekute kohta.

Üldised kommentaarid ja märkused

Tootearendusprojektide finantseerimine moodustab ühe osa EAS kompleksest toetusskeemist rakendusuuringute ja tootearenduse toetamiseks. Praktikas on suur osa ettevõtete poolt esitatud projektidest kombinatsioon rakendusuuringust ja tootearendusest. Auditis on tootearendusprojektidena käsitletud kõiki ettevõtete poolt esitatud projekte, eristamata seda, kui paljude projektide puhul on tegemist olnud ainult tootearendust sisaldavate projektidega.

Tootearendusprojektide finantseerimise peamised kvantitatiivsed mõjuindikaatorid on käibe ja ekspordi kasv ning uute töökohtade loomine või olemasolevate töökohtade säilitamine/uuenemine. Taotleja peab taotlemise hetkel ise hindama, millal hakkavad projekti tulemused ettevõtte majandusnäitajatele mõju avaldama ning kui suur on oodatav mõju. Üldjuhul ei avaldu mõju aga enne, kui arendusprojekt, mis tavaliselt on segu rakendusuuringust ja arendustööst, ise on lõpule viidud. Tihti eksisteerib viiteaeg ka arendusprojekti lõpu ja protsessi reaalse juurutamise või toote turuleviimise vahel. Seega on, arvestades arendusprojekti keskmist kestust, milleks on EAS tootearendusprojektide portfellis olnud 18-24 kuud ja ettevõtete rakendusuuringute puhul 24-36 kuud, võimalik nt 2001.a finantseeritud tootearendusprojekti mõju ettevõtte majandusnäitajatele hinnata alles pärast selle lõppu, aastatel 2003-2004 jne. Kui taotleja on taotlemise hetkel näidanud projekti tulemusena oodatavaid majandusnäitajate paranemise prognoose paralleelselt uurimis- ja

11 Harju Street
15072 Tallinn, Estonia
Reg code 70001158
phone: +372 625 6364
fax: +372 631 3660
info@mkm.ee
http://www.mkm.ee

RIIGIKONTROLL
Kuupäev 29.09.04 Reg nr 2-7.1-TA/04/1157-2
003068

arendustöö enda kavandamise ja teostamise aastatega, tuleb sellesse suhtuda nii EAS taotluse hindajate kui ka antud auditi läbiviijate poolt reservatsioonidega, kuna võib arvata, et taotleja poolt on antud hinnangutesse juba taotlemise hetkel olnud sisse kirjutatud ebareaalsus. Nimetatud prognooside puudulikkuse tõttu ei võimalda nende põhjal koostatud kontrollaruande eelnõus toodus projektide tulemusanalüüsi hinnangud müügi ja töökohtade osas teha põhjapanevaid järeldusi skeemi tulemuslikkuse kohta. Vaja on tõsta nii taotleja võimet uurimis- ja arendustöö rakendamisega seotud majandusnäitajate prognoosimiseks kui ka tagada EAS-i poolt taotleja tehtud prognooside adekvaatsusele hinnangu andmine.

Väljatoodud probleemid seoses müügi ja ekspordiga – neid aspekte hinnatakse tootearendusprojektide puhul, kuid tegu on tavaliselt ühe nõrgima komponendiga, eriti alustavate tehnoloogiapõhiste ettevõtete puhul, kus juhtimis- ja turundusalane kompetents ja turundustegevuseks vajaminevad ressursid on piiratud. Oluline on siin nii ettevõtte vajaduste sidumine EAS teiste toodetega (nt nõustamistoetus ja ekspordiplaani programm) kui ka täna puuduolevate toodete väljaarendamine, nt. riskikapitali kättesaadavuse parandamine. Riskikapital innovatiivsete ideede realiseerimise toetamiseks nende algfaasis, mis Eestis täna puudub, tooks lisaks vajalikule kapitalile ettevõttesse ka täiendavat juhtimisalast kompetentsi ja rahvusvahelisi, sh turundusalaseid, kontakte. Tootearendusskeem, pakkudes toetust ja laenu, kuid mitte tuues ettevõttesse juurde puuduolevat kompetentsi, ei ole sobilik finantsinstrument alustava tehnoloogiapõhise ettevõtte finantseerimiseks. Selle probleemi lahendamiseks on MKM ette valmistanud riskikapitali fondi strateegia.

Töökohtade loomise osas on oluline eristada projekti tulemusena loodud uusi püsivaid töökohti, projekti ajaks loodud ajutisi uusi töökohti ja ettevõttes projekti tulemusena säilitatud või uuendatud töökohti. On loomulik, et projekti ajaks ajutiselt töökohtade arv kasvab arenduses ja projekti järel võib kasvada tootmises ja turunduses. Samuti võib arendusprojekt töökohtade arvu ettevõttes vähendada, muutes tootmise efektiivsemaks, või vastupidiselt suurendada arenduse tulemusena toimuva majandustegevuse laienemise läbi.

Seisukohad ettepanekute osas

MKM peab auditis väljatoodud probleeme olulisteks ning nende lahenduseks esitatud ettepanekuid enamjaolt asjakohasteks.

Ettepanekuid kokku võttes on EAS-il tootearendusprojektidele toetuse andmise juures arenguruumi kogu selle toimimise ahela ulatuses: alates taotluse ettevalmistamise nõustamisest kuni projekti realiseerimise järgse tulemuste ja mõju hindamiseni. Soovime Riigikontrolli informeerida, et enamuse ettepanekute osas on vastav arendustegevus kas juba teostamisel (EAS-i erinevate toodete sidumine väärtusahelasse, taotlemise juhendmaterjalide koostamine, taotleja koolitamine ja nõustamine, otsustusprotsessi läbipaistvuse tõstmine) või planeeritud läbi viia veel k.a. jooksul (klientide tagasiside ja projektide seire süsteemi loomine, taotlustes esitatud majandusprognooside hindamine ja tegeliku olukorra analüüs). Kuna Riigikontrolli audit jääb analüüsi ja järelduste osas mõnes kohas pinnapealseks, on kindlasti vaja teostada ka projektiportfelli sügavam analüüs ning hinnata toetuse lisandväärtust projekti realiseerimisele.

Soovitust arvestada riskikapitali fondi loomise osas tootearendusprojektide kehvi tulemusi ning ettevõtete absorbeerimisvõimet võib mõista mitmeti. Kindlasti on riskikapitali puudumine üheks tootearendusprojektide teie poolt kehvaks hinnatud tulemuste põhjuseks, seda eriti alustavate tehnoloogiamahukate ettevõtete puhul (vt selgitus eespool). Soovides hinnata potentsiaali riskikapitali fondi jaoks, tuleb vaadata võimalikke uute ideede allikaid laiemalt, kui seda on EAS-i tootearendusprojektid. Riskikapitali fondi eeluuringus võttis MKM selle aluseks lisaks

tootearendusprojektidele ka rakendusuuringuprojektide portfelli, aga ka EAS-ist ja erariskikapitalifondidest finantseerimata jäänud alustavate ettevõtete innovatiivsed projektid, samuti info T&A asutustest ja inkubatsioonikeskustest. Fondi, mille realiseerimine ei ole planeeritud mitte riigieelarvelistest vahenditest, vaid stabilisatsioonireservist, eraldis tehtaks korraga mitmeks aastaks ja reaalsed investeeringud toimuksid vastavalt investeerimiskõlblike projektide olemasolule. Kuna fondi laiem eesmärk on innovatiivset tegevust ühiskonnas tervikuna stimuleerida, siis kindlasti on fondi loomisel ka nõudlust loov efekt.

Eraldi analüüsi teostamist vajab aruandes toodud ettepanek nn. läbikukkumise määra fikseerimiseks: mida lugeda läbikukkumiseks e. kui suur peab olema projekti hälve taotlemise hetkel prognoositu ja reaalsete tulemuste vahel, et lugeda see läbikukkunuks ning mitu % kogu finantseeritud projektide portfellist võivad läbi kukkuda või peavad läbi kukkuma, eeldades, et riigi toetuse eesmärk on kaasfinantseerida olulise riskiastmega projekte? Antud ettepaneku osas lõpliku seisukoha võtab MKM pärast neile küsimustele vastuse saamist veel käesoleva aasta jooksul.

Lugupidamisega

A. Ansip

Andrus Ansip
Minister

Kitty Kubo Kitty.Kubo@mkm.ee

enterprise estonia
ettevõtluse arendamise sihtasutus

Pr Kairit Peterson
Riigikontroll
Narva mnt 11a
15013 Tallinn

15.09.2004.a. 5.-1.2/6011

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) vastused ja kommentaarid Riigikontrolli (RK) kontrolliaruande eelnõule.

Kokkuvõte

Riigikontrolli visiiti EASi tuleb hinnata kasulikuks. Mitmes valdkonnas saime kinnitust valitud suuna õigsusele (näiteks ristpaketeerimise veelgi tõhusam korraldamine, uute taotlusvormide ja juhendmaterjalide koostamine, EAS menetlussüsteemi ja monitooringu edasiarendus, uue infosüsteemi juurutamine jne.), mitmeski osas andsid Riigikontrolli ettepanekud meile väärtuslikke juhiseid edaspidiseks töö veelgi paremaks korraldamiseks.

Üldised kommentaarid

Tuleb nõustuda Riigikontrolli väitega, et tootearendusprojektide puhul ei saa eeldada prognooside sajaprotsendilist täitumist. Nimelt on EAS T&A toetuse peamine eesmärk ettevõtjate julgustamine innovatsiooniga tegelemiseks läbi nende riskide maandamise ning EAS ei saa eelistada vähemriskantseid projekte. On mõistetav Riigikontrolli soovitus rakendada EASi puhul "lubatavat läbikukkumiste määra". Sellisel kujul rakendamine on aga raskendatud. Näiteks tuleks hilisemal analüüsil selgelt vahet teha, millisel juhul on mahajäämus tingitud innovatsioonriski realiseerumisest, milline puudulikust turundusest või nõrgast juhtimisest. Tihti on mitmed tegurid kombinceritud. Ilmselt tuleb näitaja leidmisel seada vastavusse riskitase ning majanduslik mõju – kõrgem risk eeldab suuremat majanduslikku mõju. Väärib märkimist ka asjaolu, et praeguse EAS T&A üksuse eelkäijate - Innovatsioonifondi ja ESTAGi – loomise eeskujuks olnud Soome Tehnoloogiaagentuuris TEKES tegeletakse riskide ja majandusliku mõju prognooside tõepärasuse hindamisega iga projekti puhul eraldi, ühtset näitajat "lubatava läbikukkumise määra" kujul ei ole rakendatud. Koostöös TEKESiga töötab EAS 2004. aasta lõpuks välja vastava metoodika.

Riigikontrolli poolt on välja toodud hinnangud ning vastavad arvutused, mille kohaselt enamikul juhtudest ei ole projektid oma eesmärke käibe osas saavutanud. Kui esitatud hinnanguga võib osaliselt nõustuda, siis esitatud tabel on eksitav. 2001-2003. aastal sai positiivse otsuse 47 projekti. Neist 22. juhul olid prognoosid esitatud kogu ettevõtte majandustegevuse näitajate kohta, veel 22. juhul aga projekti tulemusena tekkinud käibe jne. näitajate kohta. Mõlemal kujul võimaldas see info projekti menetlenud konsultandil hinnata projekti tulemuse tõenäolist edukust ning selle mõju ettevõttele kui tervikule. Veel kahel juhul oli ühelt ettevõttelt kaks projekti (seega sama ettevõtte prognoose praegu topelt ei arvestata), ühel juhul oli esitatud andmete puhul otsustamine prognoosi iseloomu kohta raskendatud.

Projekti kohta andmed esitanud ettevõtetest 2001. aastal projekti tulemusena genereeritavat käivet oli prognoosinud 3 ettevõtet, kokku 0,3 miljoni kroon ulatuses, 2002. aastal 10 ettevõtet, 25,5 miljoni krooni ulatuses ja 2003. aastal 14 ettevõtet (kokku 44st), 100 miljoni krooni ulatuses.

Sealjuures pärinevad need arvud ettevõtete (nagu ka Riigikontrolli poolt viidatud) pisut liiga optimistlikel prognoosidel taotlusvormis. Ettevõtluskonsultantide[1] poolt otsustuskoosolekutel hinnati liigoptimistlikud prognoosid tihti ümber, mõningal juhul esitasid taotlejad EAS nõudel lisaks "realistlikuma" rahavoogude prognoosi. Tuleb arvestada, et taotlusvormiga ja sellele lisatud mahuka dokumentatsiooniga esitas ettevõte menetlemise alustamiseks lähteandmed, menetluse käigus esitatud täiendusi ning hinnanguid taotlusvormi ei kantud. Seega on RK teinud järeldused küllaltki puudulike andmete alusel. Samade andmete alusel on RK esitanud oma hinnangud ka ekspordikäibe ja loodavate töökohtade kohta.
Nõustuda ei saa ka RK väitega nagu oleks EAS läbi lasknud ebakorrektsed prognoosid - nii ettevõtluskonsultant, eksperdid, kui ka otsuse langetanud finantskomitee hindasid esitatud andmete tõepärasust.

RK väide EAS tegevuse puhul väärtusahela mittetoimimise kohta peab osaliselt kindlasti paika. Nimelt kuni 2003. aasta oktoobrini oli EAS killustumud erinevatesse agentuuridesse, millest tehnoloogiaprojektidega tegelenud ESTAG teisi toetusmeetmeid ei pakkunud. Samas ei ole ehk kõige asjakohasemad toodud näited ekspordiplaani ja messitoetuste vähese kasutamise kohta. Tuleb arvestada, et praktikas läheb arendatava toote turule jõudmiseks ning maksimaalse käibe saavutamiseks 3-7 (mõningatel andmetel kuni 10) aastat alates tootearendusprojekti käivitamisest, seega 2001-2003. aastal käivitatud projektide tulemi puhul on ekspordiplaani programmis osalemist oodata liiga vara. Siiski on 2001-2003. aastal tootearendusprojekte taotlenud 55-st ettevõttest (oma teistele toodetele) ekspordiplaani taotluse esitanud 27,3% ehk 15 ettevõtet ja neist 14 on toetuse ka saanud. Arvestades kuni 2003. aasta augustini kehtinud küllalt rangeid, sisuliselt väikeettevõtteid välistavaid ekspordiplaani programmi kvalifitseerumise nõudeid ning vaatamata agentuuride mõningasele eraldatusele, on see tulemus päris korralik.

RK toodud arvandmed, mille kohaselt on keskmine aeg taotluse esitamisest kuni finantseerimisotsuseni 5 kuud ja 7 päeva, vajavad kindlasti selgitust. Nimetatud periood koosneb meie hinnangul kahest osast – eelnõustamise periood 1-2 kuud (mille kestel taotleja koostab materjale, EASis sisulist menetlust veel ei toimu) ning menetlus 2-3 kuud (mille jooksul EAS menetleb ning taotleja vastab lisaküsimustele. Loomulikult on ettevõtjale tülikas see taotluse esitamisele järgnev kuni 3 kuuline menetlusperiood, kahjuks aga ei ole otsuste kvaliteedi tagamiseks EASil tehniliselt võimalik seda oluliselt lühendada. Sellegipoolest püsib EAS enamasti seatud 3 kuulise menetlusaja raames.

Projektide hindamisel numbriliste hinnete kasutamine oli kuni 2003. aasta oktoobrini tõepoolest toetav abinõu. Nagu Riigikontrolli poolt ka välja toodud, on praeguseks hindamissüsteem muutunud ning hindamine palju selgem ning läbipaistvam.

Riigikontrolli poolt esitatud võrdlus vana ja uue hindamissüsteemi suhtes ning väidetav madalate hinnetega projektide finantseerimine on mõnevõrra eksitav. Nimelt tuleb arvestada, et kuni 2003. aasta sügiseni kehtis võrreldes praegusega teistsuguste kriteeriumitega hindamissüsteem, kus pealegi anti hindeid 0-4 palli süsteemis (keskmine seega 2), kusjuures hinnete kaalud olid eksperdi poolt muudetavad, samas kui praegu hinnatakse 1-5 palli süsteemis (keskmine, ehk finantseerimislävi 3) ja kaalud on fikseeritud.

---

[1] **RK poolt on aruandes paralleelselt kasutatud väljendeid "projektijuht" ja "ettevõtluskonsultant", arvatavasti on siiski ka projektijuhi all silmas peetud EAS ettevõtluskonsultante, mitte reaalselt projekti juhtivat isikut.**

EAS nõustub, et ekspertide kasulikkus taotleja seisukohast on piiratud. Samas ei ole ekspertide kaasamise puhul tegemist taotleja nõustamisprotsessiga (mille jaoks on taotlejal võimalik taotleda eraldi nõustamistoetust), vaid taotluse hindamisega, seega ei saagi kasulikkust taotlejale seada olulisele kohale.

Aruande eelnõus on tõdetud, et praegune otsustuskomisjonide töökord, kus projekti kaitseb EAS konsultant, mitte taotleja, tagab küll suurema objektiivsuse, kuid jätab projekti edukuse komisjonis suurde sõltuvusse konsultandist. Selles osas tuleb osaliselt Riigikontrolliga nõustuda, kuid täiendavalt oleks vaja selgitada mõningaid aspekte. Nimelt eeldaks taotlejal projekti kaitsmise võimaldamine ka ekspertide osalemist komisjonis. See aga ei ole mitmetel puhtpraktilistel põhjustel võimalik. Kuna otsustuskomisjon reeglina ei langeta otsust projekti suhtes, mille puhul on tuvastatud olulist tähtsust omav küsimus, millele konsultandil puudub vastus, siis ei näe EAS ette võimalust ega ka vajadust senist otsustussüsteemi muuta.

EASi seisukohad eelnõus esitatud ettepanekutele:

RK ettepanek: Koguda infot tegelike tulemuste kohta olulisemate tulemusnäitajate lõikes.
EAS seisukoht: Kaalumisel on tagasiside kogumise tulemusena laekunud info töötlemise erinevad variandid. Paralleelselt sellega on Rahandusministeeriumi eestvõttel käivitatud seire kord, kus kõigi olulisemate näidikute osas esitab EAS kaks korda aastas aruande. 2004. aasta esimese poolaasta kohta on vastav aruanne edastatud.
Parendustegevused: Hiljemalt 31.10.2004 otsustatakse realiseerunud tulemuste kohta info kogumise süsteemi kujundamise põhimõtted. On arutlusel võimalus integreerida sel sügisel 2004. aastal (lõpptähtaeg 31.12.2004) käivituva klienditagasiside kogumise süsteemi.

RK ettepanek: Võtta arvesse infot seniste tulemuste kohta ning analüüsida prognooside ja tegeliku olukorra vahelise erinevuse põhjuseid.
EAS seisukoht: Nõus.
Parendustegevused: Vastavalt info laekumisele arvestatakse seda edaspidiste planeerimis- ja skeemiarendusprotsesside juures.

RK ettepanek: Koguda ja kasutada süstemaatiliselt tagasisidet kliendirahulolu kohta.
EAS seisukoht: Vastavaid küsitlusi on seni teostatud episoodiliselt.
Parendustegevused: Veel 2004. aasta jooksul käivitub klienditagasiside kogumise süsteem.

RK ettepanek: Keskenduda EAS-i pakutavate meetmete põhise väärtusahela toimima panemisele, kus ettevõtetele pakutakse tuge vastavalt nende arenguvajadusele.
EAS seisukoht: 2003. aasta oktoobris loodud EAS Tegutsevate Ettevõtete divisjoni on koondatud kõik sobivad meetmed.

Juba praeguseks on EAS T&A konsultandid praktikas menetlenud nii ekspordiplaani kui infrastruktuuritoetuse projekte, seega on neil kujunemas kompetentsus nõustamaks kliente kõigi EAS toodete osas. 2003. aasta lõpus/2004. aasta alguses on koostatud uus, senisest informatiivsem ja ülevaatlikum EAS koduleht. Lisaks osalevad EAS konsultandid pidevalt sobivatel seminaridel ja koolitustel jagamaks informatsiooni olemasolevate meetmete kohta. Pidevalt tehakse koostööd EAS lepinguliste partneritega EAS tooteid maakondades tutvustavate maakondlike arenduskeskuste töötajate koolitamisel ning kliendibaasi süstematiseeritud läbi töötamisel.

Täiendavate, väärtusahela tõhusama rakendamise osas vajalike töökorralduste ümberkorraldus osas on EAS siseselt algatatud arutelu, täiendavaid meetmeid rakendatakse jooksvalt.
Parendustegevused: Väärtusahela efektiivsemaks rakendamiseks peavad kõik konkreetsete meetmetega töötavad konsultandid 2004 aasta jooksul läbima sisekoolitused kõigi meetmete osas.

RK ettepanek: Pöörata oluliselt enam tähelepanu taotluses esitatud majandusliku mõju prognooside adekvaatsuse hindamisele, sealhulgas tagada nende korrektne esitamine ettevõtete poolt.
EAS seisukoht: Koos uue määruse jõustumisega 26.04.2004 kasutusele võetud taotlusvormides on täpsustatud prognooside esitamise väljad.
Parendustegevused: Vastavalt esitatud juhistele pööravad ettevõtluskonsultandid senisest suuremat tähelepanu prognooside tõepärasuse hindamisele ning kooskõlastamisele taotlejaga. Vastavalt EAS konsultantide arenguvajadustele pööratakse täiendavat tähelepanu konsultantide koolitusele tõstmaks nende kompetentsust prognooside hindamisel.

RK ettepanek: Selgelt sätestada millisel määral võivad projektid oma eesmärkides maha jääda.
EAS seisukoht: Antud näitaja ei pruugi õigesti ja õiglaselt peegeldada EAS tootearendustoetuse põhilist eesmärki – ettevõtete julgustamine innovatsiooniga tegelemiseks läbi innovatsioonriskide katmise. On selge, et meetme edukuse hindamiseks selgete mõõdikute vajadus on olemas ning vastavate näitajate leidmise osas on tegevused käivitatud.
Parendustegevused: EAS seniste tulemuste üle vaatamiseks ning teiste agentuuride kogemusega tutvumiseks on tähtajaks seatud 31.12.2004.

RK ettepanek: Välja töötada ja teha ettevõtjatele kättesaadavaks selged juhised kõikide taotluses nõutavate dokumentide koostamiseks.
EAS seisukoht: Ka varem oli taotlusvormide juures ca. 7 lk. juhend dokumentide täitmiseks. Uute materjalide ettevalmistamist on alustatud juba 2003. aasta lõpus ning keerukamate dokumentide osas (taotlus ning projekti plaan) on vastavad juhised olemas – eraldi juhendid projekti plaanide kirjutamiseks nii teadusasutustele kui ettevõtetele. Lisaks on EAS kodulehel avaldatud abimaterjale äriplaani kirjutamiseks, tehnoloogiastrateegia koostamiseks jne. Lisaks on osaletud mitmetel Maakondlike Arenduskeskuste ning ka erasektori konsultantide koolitamisel eesmärgiga koolitada välja kaader konsultante kes on suutelised T&A projekte kvaliteetselt ja kiiresti koostama. Julgustamaks ettevõtjaid neid kasutama, saab nende konsultantide töötasu katmiseks vajadusel abi EAS nõustamistoetuse skeemist. Lisaks on 2004. aastal tööle võetud uusi T&A valdkonna ettevõtluskonsultante, mistõttu senisest enam on võimalik pühenduda põhjalikule taotlusmaterjali eelnõustamise käigus analüüsimisele, mis omakorda kiirendab menetlust.
Parendustegevused: Materjalide täiendamine ja parandamine toimub jooksvalt vastavalt vajadusele.

RK ettepanek: Taotluse koostamise ja vastuvõtmise jooksul jooksvalt konsulteerida ettevõtjaid.

EAS seisukoht: Varasemalt olid konsultantide põhilised tööülesanded ja töö edukuse näitajad seotud taotluste menetlusega, eelnõustamisega tegeleti vastavalt vabale tööajaressursile. Alates 2003. aastast on eelnõustamine kõigi konsultantide ametijuhendisse lülitatud. Hetke seisuga tegeleb taotluste menetlemise ja eelnõustamisega kokku 7 konsultanti, samas kui 2003. aasta lõpu seisuga tegeles 4 konsultanti.
Parendustegevused: Jooksvalt viiakse läbi ettevõtluskonsultantide koolitusi parandamaks kliendisuhtluse kvaliteeti.

RK ettepanek: Arvestada projektide menetlemisel ja otsusetähtaegade seadmisel reaalset ajakulu.
EAS seisukoht: Menetlemiskäigu paremaks korraldamiseks võeti 2003. aasta oktoobris vastu ja on hiljem korduvalt parandatud EAS projektide menetlemise korraldust kinnitav dokument. Paljuski selle aluse loodud ning menetlemise alamtegevuste jälgimist ja ajaplaneerimist võimaldav EAS projektide menetlemise infosüsteem Navision käivitus 2004. aasta juunis. Nende abinõudega tagatakse määruses toodud tähtaegadest (põhiprojekti menetlustähtaeg 63 tööpäeva) kinnipidamine.
Parendustegevused: Töö menetlemisprotsessi optimeerimisel ning kliendisuhtluse parendamisel jätkub vastavalt vajadusele ka edaspidi.

RK ettepanek: Edastada ettevõtjale eksperthinnangust kõik olulisemad tähelepanekud projektide tugevuste ja nõrkuste kohta erinevate hindamiskriteeriumide lõikes.
EAS seisukoht: Antud ekspertiisi eesmärk ei ole esmajoones kliendi nõustamine. Siiski, kõik olulisemad eksperdi poolt esitatavad arvamused edastatakse taotlejale ning taotlejal on võimalik esitada vajadusel lisainfot, omad kommentaarid, või lükata eksperdi arvamus ümber. Seda infovahetust jätkatakse kuni mõlemad pooled on kogu olulise info osas saanud oma argumendid esitada.
Parendustegevused: Tähtajaga 31.12.2004 töötatakse välja vastav tagasiside vorm.

RK ettepanek: Ettevõtjatele esitada põhjendus nii positiivsete kui negatiivsete rahastamisotsuste kohta.
EAS seisukoht: Positiivsete otsuste puhul sisuliselt nõustutakse ettevõtja esitatud infoga ning raha vajaduse põhjendustega, seetõttu mingit erinevat põhjendust seni praktikas kasutatud ei ole. Varem negatiivset otsust alati ei motiveeritud, küll aga kommunikeeris konsultant põhilised taotluses negatiivse otsuse juures määravaks saanud puudused taotlejale.
Parendustegevused: Kuna EAS, alates SF vahenditest toetuste jagamise käivitamisega 2004. aasta aprillis, viib läbi haldusmenetlust, siis haldusmenetluse seadusest lähtuvalt tuleb otsused põhjendada. Kliendisuhtluse kvaliteedi tõstmiseks viiakse jooksvalt läbi konsultantide koolitusi.

Lugupidamisega

Madis Võõras
EAS direktor
Innovatsiooni ja tehnoloogia arenduse alal
Tegutsevate ettevõtete divisjon

Koostas:
vanemkonsultant
Indrek Kelder 627 9716